

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах комісією правознавства Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (лист Інституту модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України № 21.1/12-Г-451 від 26 липня 2017 року)

Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5-9 клас. Посібник для вчителя / Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. – Київ, 2017. – 136 с.

Авторський колектив:

Мажена Рафальська, експерт Ради Європи та Європейського центру ім. Вергеланда з освіти для демократичного громадянства і прав людини, Польща – керівник Робочої групи;

Ольга Боярчук, старший викладач кафедри педагогіки і психології, дошкільної та початкової освіти, завідувач відділу виховної роботи КВНЗ Київської обласної ради «Академія неперервної освіти»;

Наталія Герасим, вчитель історії та правознавства Чернівецької спеціалізованої загальноосвітньої школи ОРТ № 41, методист методичного центру управління освіти Чернівецької міської ради, голова осередку Всеукраїнської Асоціації вчителів історії та громадянської освіти «Нова Доба» у Чернівецькій області;

Ірина Довженко, директор, вчитель біології Дніпровокам'янської школи Дніпропетровської області;

Раїса Євтушенко, головний спеціаліст Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти, Міністерство освіти і науки України;

Наталія Кідалова, вчитель англійської мови, української мови та літератури, вчитель-методист Мелітопольської спеціалізованої школи № 23, Запорізька область;

Світлана Королюк, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри менеджменту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Тетяна Мелешенко, кандидат історичних наук, доцент кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; менеджер Всеукраїнської Співки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти;

Людмила Микитюк, старший викладач кафедри педагогіки і психології, дошкільної та початкової освіти, методист відділу виховної роботи КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти»;

Ірина Сабор, керівник Програми «Демократична школа», старший радник Європейського Центру ім. Вергеланда;

Оксана Стьожка, вчитель хімії Дніпровокам'янської школи Дніпропетровської області;

Христина Чушак, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України, координатор Програми «Демократична школа».

Головний редактор: Галина Усатенко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії української літератури, теорії літератури та літературної творчості, заступник директора з навчальної і науково-методичної роботи Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Рецензенти:

Тамара Бакка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики навчання суспільних дисциплін та гендерної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Філіпенко Тетяна, заслужений учитель України, учитель історії та правознавства Курахівської гімназії «Престиж» Мар'їнської районної ради Донецької області

Упорядники: Ірина Сабор, Христина Чушак

Дизайн і верстка: Марта Мельникевич-Чорна та Анастасія Большунова

Ілюстрація: Анна Сарвира

Збірник розроблено на основі матеріалів Ради Європи в рамках Всеукраїнської програми освіти для демократичного громадянства «Демократична школа» за підтримки Міністерства закордонних справ Норвегії.

Зміст

Вступне слово	4
Формування громадянської відповідальності у середній школі	5
Українська мова	9
Методичні рекомендації і особливості предмету	10
Приклади вправ	11
Українська література	21
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	22
• Приклади вправ.....	23
Англійська мова (загальноосвітні навчальні заклади)	31
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	32
• Приклади вправ.....	34
Зарубіжна література	41
• Методичні рекомендації і особливості предмету	42
• Приклади вправ.....	44
Історія	57
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	58
• Приклади вправ.....	59
Географія	77
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	78
• Приклади вправ.....	79
Математика	85
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	86
• Приклади вправ.....	87
Фізика	95
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	96
• Приклади вправ.....	97
Природознавство (5 клас), біологія (6–9 клас).....	103
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	104
• Приклади вправ.....	105
Хімія.....	111
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	112
• Приклади вправ.....	113
Фізична культура	117
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	118
• Приклади вправ.....	119
Трудове навчання	125
• Методичні рекомендації і особливості предмету.....	126
• Приклади вправ.....	127
Післямова: Від творчого учителя до відповідального громадянина.....	134